

**Investigating Academic Decline in a 10th Grade Humanities Student:
An Action Research for Improving Academic Performance**

*F. Hemmati*¹, F. Ramezani Sarbandi²*

1. Department of Geography Education, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

2. Student of Geography Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

Abstract

Keywords:

Internship,
Action Research,
Academic Decline,
Student.

Corresponding Author:

F.Hemmati@cfu.ac.ir

Received:

28/08/2024

Accepted:

14/10/2024

Publisher:

Farhangian University

© The Author(s).

Article type:

Research Article

Background and Objectives: This study aims to address the issue of academic decline in a 10th grade humanities student at Nemuneh Taghavi School in Birjand during the 2023-2024 academic year.

Methods: The research was conducted using action research methodology, with data collected through observation and interviews.

Findings: The findings indicated that factors such as lack of knowledge about study methods, decreased concentration, increased stress, and reduced motivation can lead to academic decline. To address this issue, the researcher proposed solutions based on theoretical and practical backgrounds, including enhancing study skills, boosting the student's intrinsic motivation, teaching planning and time management skills.

Results: The implementation of these solutions led to improved academic performance, increased motivation and self-confidence, and reduced stress in the student. The study suggests that teachers and school administrators should use these methods to improve students' academic performance and pay special attention to their individual needs. Continuity in implementing these solutions and students' adherence to them is also crucial for achieving long-term positive results.

Citation (APA): Hemmati, F., & Ramezani Sarbandi, F. (2024). Investigating Academic Decline in a 10th Grade Humanities Student: An Action Research for Improving Academic Performance. *Internship Studies in Teacher Training*, 2(1), 92-107.

DOI: 10.48310/istt.2024.17050.1095

بررسی افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم رشته انسانی: اقدام پژوهی برای بهبود عملکرد تحصیلی

فریبا همتی^{۱*}، فاطمه رضائی سربندی^۲

۱. گروه آموزشی جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

۲. دانشجوی رشته آموزش جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: این پژوهش با هدف حل مسئله افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم رشته انسانی در مدرسه نمونه تقوی شهرستان بیرجند در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ انجام شده است.

روش‌ها: این پژوهش با استفاده از روش اقدام‌پژوهی انجام شده و داده‌های آن از طریق مشاهده و مصاحبه جمع‌آوری گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که عواملی مانند کمبود اطلاعات در زمینه روش‌های مطالعاتی، کاهش تمرکز، افزایش استرس و کاهش انگیزه می‌توانند منجر به افت تحصیلی شوند. برای حل این مسئله، پژوهشگر با استناد به پیشینه نظری و عملی، راه‌حلهایی شامل تقویت مهارت‌های مطالعاتی، افزایش انگیزه درونی دانش‌آموز، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی و مدیریت زمان ارائه داد.

نتایج: نتایج نشان داد که اجرای راه‌حل‌ها به بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز، افزایش انگیزه و اعتمادبه‌نفس او و کاهش استرس منجر می‌شود. این تحقیق پیشنهاد می‌کند که معلمان و مدیران مدارس از این روش‌ها برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان استفاده کنند و به نیازهای فردی آن‌ها توجه ویژه‌ای داشته باشند. استمرار در اجرای این راه‌حل‌ها و پایبندی دانش‌آموزان به آن‌ها نیز از اهمیت بالایی برخوردار است تا نتایج مثبت بلندمدت حاصل شود.

کلیدواژه‌ها:

کارورزی،
اقدام‌پژوهی،
افت تحصیلی،
دانش‌آموز.

رایانامه:

F.Hemmati@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۶/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۲۳

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

© نویسندگان.

نوع مقاله: پژوهشی

استناد به این مقاله: همتی، فریبا و رضائی سربندی، فاطمه. (۱۴۰۳). بررسی افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم رشته

انسانی: اقدام پژوهی برای بهبود عملکرد تحصیلی. تجارب معلمی و مطالعات کارورزی، ۲(۱)، ۹۲-۱۰۷.

DOI: 10.48310/istt.2024.17050.1095

مقدمه

افت تحصیلی به‌عنوان یکی از چالش‌های مهم در نظام‌های آموزشی جهان، تعاریف متعددی دارد. برخی مطالعات، افت تحصیلی را به‌عنوان هرگونه اختلال در روند تحصیل دانش‌آموزان تعریف کرده‌اند (آهنچیان، ۱۳۸۵). دیگران آن را به معنای کاهش عملکرد دانش‌آموز از سطح رضایت‌بخش به سطح نامطلوب می‌دانند (گلشن فومنی، ۱۴۰۲). افت تحصیلی می‌تواند به دو دسته کمی و کیفی تقسیم شود. افت کمی به درصدی از دانش‌آموزان اشاره دارد که به دلیل مردود شدن یا ترک تحصیل، نتوانسته‌اند دوره آموزشی را با موفقیت به پایان برسانند. افت کیفی نیز به نارسایی در رسیدن به اهداف تعیین‌شده آموزشی اشاره دارد. صاحب‌نظران معتقدند که افت تحصیلی به معنای کاهش عملکرد تحصیلی و درسی دانش‌آموز از سطح رضایت‌بخش به سطح نامطلوب است. این تعریف نشان می‌دهد که مقایسه و سنجش سطح عملکرد تحصیلی قبلی و فعلی دانش‌آموز، بهترین شاخص افت تحصیلی است. اصطلاح افت یا اتلاف در آموزش و پرورش از زبان اقتصاددانان گرفته شده است که آموزش را به صنعتی تشبیه می‌کنند که بخشی از سرمایه و مواد اولیه را تلف می‌کند و نتیجه مطلوب را به بار نمی‌آورد (بیابانگرد، ۱۳۸۲). در تعریفی دیگر، افت تحصیلی به معنای نزول از یک سطح بالاتر به سطح پایین‌تر در تحصیل و آموزش است (امین‌فر، ۱۳۶۵). افت تحصیلی گریبان‌گیر تمام نظام‌های آموزشی جهان از جمله ایران شده است و اگر برای آن راه‌حلی پیدا نشود، می‌تواند به معضلی جدی تبدیل شود. جلوگیری از افت تحصیلی از نظر فردی و اجتماعی امری ضروری است، زیرا هر فرد حق دارد که در حد استعداد خود از مواهب و امکانات آموزشی برخوردار شود. همچنین، این امر از اتلاف هزینه‌های آموزشی جلوگیری کرده و جامعه را از استعدادهای و توانایی‌های افراد بهره‌مند می‌سازد (شفیعی و دوستی، ۱۳۹۹).

شناخت مسئله افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم و تلاش برای کاهش آن، در طی واحد درسی کارورزی ۲ صورت گرفته است. در واحد درسی کارورزی ۱ دبیرستان نمونه دولتی تقوی در ۴ جنبه موقعیت فیزیکی، موقعیت ساختار اداری، موقعیت تربیتی، عاطفی، روانی و تعاملی و موقعیت آموزشی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. در کارورزی ۲ به بررسی و حل مسائل آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان پرداخته می‌شود. بسیاری از این مسائل تحت تأثیر موقعیت فیزیکی، ساختار اداری، عاطفی و آموزشی مدرسه به وجود می‌آیند و یا این موقعیت‌ها در تشدید آن‌ها مؤثرند. برای مثال گاهی به دلیل نامناسب بودن شرایط فیزیکی مدرسه، مانند کافی نبودن نور کلاس، زمینه‌های عدم تمرکز دانش‌آموزان هنگام تدریس معلم و در نتیجه اختلال در عملکرد تحصیلی آن‌ها فراهم می‌شود. این موضوع بدین معناست که جنبه‌های بررسی شده در کارورزی ۱ در پیوند با مسائل مورد مطالعه در کارورزی ۲ هستند. به‌علاوه مشاهده تأملی صورت گرفته در کارورزی ۱ محققان را در راستای یافتن مسائل آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان در انجام این تحقیق یاری کرد.

مسئله مشاهده‌شده در اینجا افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم رشته انسانی در مدرسه نمونه تقوی شهرستان بیرجند است. این افت تحصیلی معمولاً پس از تغییر مقطع تحصیلی، یکی از مشکلات رایج در مدارس به شمار می‌آید. این امر به دلیل مواجهه دانش‌آموز با محیط جدید بعد از انتقال به مقطع بالاتر اتفاق می‌افتد. دانش‌آموز مورد مطالعه از دوستان و همکلاسی‌های قدیمی دور می‌شود و با درس‌های جدید آشنا می‌شود که این امر ممکن است منجر به فشار و کاهش عملکرد تحصیلی وی شود. با تجزیه و تحلیل عملکرد تحصیلی این دانش‌آموز و مشورت با معلم راهنما و مشاور مدرسه، مشخص شد که وی با مشکل افت تحصیلی روبرو است. در بررسی‌های اولیه و مصاحبه با این دانش‌آموز مشخص شد که او از افت تحصیلی خود پس از تغییر مقطع از متوسطه اول به متوسطه دوم آگاه است و سعی می‌کند این فاصله را با سطح رضایت‌بخشی از عملکرد تحصیلی کاهش دهد. با توجه به آنچه اشاره گردید، در این تحقیق تلاش شده است با رویکرد اقدام‌پژوهی، مسائل آموزشی

یکی از دانش‌آموزان کلاس پایه دهم رشته انسانی در مدرسه نمونه تقوی شهرستان بیرجند مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد. لذا، هدف اصلی این پژوهش، اجرای گام‌های عملی برای بررسی مسئله افت تحصیلی و ارائه راه‌حل‌های مناسب است.

افت تحصیلی یکی از مسائل مهم و چالش‌برانگیز در نظام‌های آموزشی مختلف است که توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است. مطالعات متعددی به بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی پرداخته‌اند و هر یک از این پژوهش‌ها به جنبه‌های مختلفی از این مسئله توجه داشته‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: در پژوهشی که توسط پیری و محمودی بردزردی (۱۳۹۴) با عنوان «تبیین «افت تحصیلی» بر اساس مستندات و دیدگاه اعضای شوراهای دبیران شهرستان ایذه» انجام شده است، به بررسی افت تحصیلی از دیدگاه اعضای شوراهای دبیران شهرستان ایذه پرداخته شده است. این پژوهش با تحلیل صورت‌جلسات ۵۶ دبیرستان و هنرستان و مصاحبه با ۶ نفر از دبیران، مدیران و معاونان، ۳۰ مقوله را در قالب مدل پارادایمی شناسایی کرده است. این مقوله‌ها شامل شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای، راهبردی و پیامدها می‌باشند که دیدگاه شورای معلمان پیرامون پدیده افت تحصیلی را منعکس می‌کنند.

عنایت و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «علل افت تحصیلی از دیدگاه معلمان»، به بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی از دیدگاه معلمان پرداخته‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که افت تحصیلی به عوامل مختلفی از جمله نظام آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی وابسته است. همچنین، نتایج تحقیق حاکی از آن است که برای کاهش افت تحصیلی، باید به شناخت بهتر این عوامل و ارائه راهکارهای مناسب توجه شود.

شجاعی و شمیرانی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای به بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه پرداخته‌اند. این پژوهش با استفاده از روش فراتحلیل، ۱۵ پژوهش انجام شده بر دانش‌آموزان ایرانی را تحلیل کرده است. نتایج این مطالعه نشان داد که عوامل آموزشی بیشترین تأثیر را بر افت تحصیلی دارند.

لطف‌الهی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «اقدام پژوهی چگونه افت تحصیلی و ضعف درسی دانش‌آموزان را بهبود ببخشم؟»، سه روش اصلی برای بهبود افت تحصیلی دانش‌آموزان را بررسی کرده است: ارائه برنامه پیشنهادی درسی، تبادل نظر بین دانش‌آموزان قوی و ضعیف و نظارت خانواده بر امور درسی فرزندان. نتایج نشان داد که این اقدامات باعث بهبود سطح علمی و افزایش شادی و موفقیت دانش‌آموزان شده است.

آقایی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در شکست و افت تحصیلی دانش‌آموزان و راهکارهای آن»، به بررسی عوامل مؤثر در شکست و افت تحصیلی دانش‌آموزان و ارائه راهکارهای مقابله با آن پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که افت و شکست تحصیلی یک مسئله چندعاملی است و برای بهبود و جلوگیری از آن باید معلمان، والدین و سایر عوامل دخیل همگی به سمت هدف مشترکی تلاش کنند.

بقایی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی کیفی عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در شهرستان ارومیه»، به شناسایی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی و ارائه راهکارهای مقابله با آن پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که افت تحصیلی با نظام آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی ارتباط دارد و به سه دسته عوامل انسانی، نهادی و کتب درسی تقسیم می‌شود.

مقاله و مهلاؤلوی^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس متوسطه بوتسوانا پرداختند. نتایج نشان داد که عواملی مانند روحیه پایین کارکنان و عدم آمادگی

دانش‌آموزان برای امتحانات نقش مهمی در این کاهش دارند. برای بهبود کیفیت آموزش، افزایش روحیه معلمان، دسترسی به منابع و مشارکت والدین توصیه شده است.

مایکل و وومی^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی علل و راهکارهای عملکرد ضعیف تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس متوسطه در منطقه ایجرو، ایالت اکییتی در کشور نیجریه پرداختند. این مطالعه با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و با نمونه‌گیری تصادفی از ۱۲۲ دانش‌آموز از ۳۶۶ دانش‌آموز انجام شد. نتایج نشان داد که عوامل مختلفی مانند کمبود منابع آموزشی مناسب، روش‌های تدریس ناکارآمد و عدم نظارت کافی والدین بر تحصیل فرزندان، به عملکرد ضعیف تحصیلی منجر می‌شوند. همچنین، یافته‌ها نشان داد که استفاده از منابع آموزشی به‌روز و مرتبط، به‌کارگیری روش‌های تدریس متنوع و نظارت بیشتر والدین می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند.

شاه‌جهان و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد ضعیف تحصیلی دانشجویان دانشگاه‌های شهری بنگلادش پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که عواملی مانند حضور نامنظم در کلاس‌ها، سطح تحصیلات پایین پدر، عدم همکاری خانواده، استفاده از شبکه‌های اجتماعی و وقت‌گذرانی بیش‌ازحد در گفتگوها به‌طور معناداری با عملکرد ضعیف تحصیلی مرتبط هستند. برای بهبود عملکرد تحصیلی، نیاز به اجرای استراتژی‌های مشاوره‌ای مناسب توصیه شده است.

گووینداراجو و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد ضعیف تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس مالزی پرداختند. این مطالعه کیفی با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با پنج معلم و پنج دانش‌آموز کم‌عملکرد انجام شد. نتایج نشان داد که عوامل اصلی شامل عدم حمایت خانوادگی، مشکلات مالی، انگیزه، امکانات آموزشی، تعامل، برابری و تکنیک‌های تدریس هستند. همچنین، یافته‌ها نشان داد که ایجاد برنامه‌های حمایتی و مشاوره‌ای برای دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی کمک کند. این یافته‌ها می‌تواند به معلمان، مدیران مدارس و طراحان برنامه‌های درسی کمک کند تا استراتژی‌های جدیدی برای بهبود آموزش و یادگیری در کلاس‌های درس خود برنامه‌ریزی کنند.

با وجود این پژوهش‌ها، تفاوت اصلی پژوهش حاضر با سایرین در رویکرد اقدام‌پژوهی آن است که به‌طور مستقیم به بررسی و حل مسئله افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم رشته انسانی در مدرسه نمونه تقوی شهرستان بیرجند می‌پردازد. درحالی‌که بسیاری از پژوهش‌های پیشین به شناسایی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی و ارائه راهکارهای کلی پرداخته‌اند، این پژوهش با تمرکز بر یک مورد خاص و با استفاده از روش‌های مشاهده و مصاحبه، به ارائه راه‌حل‌های عملی و قابل‌اجرا برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز موردنظر می‌پردازد. این رویکرد عملی و متمرکز، امکان بررسی دقیق‌تر و ارائه راهکارهای مؤثرتر را فراهم می‌آورد و می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر مدارس و معلمان در مواجهه با مسائل مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

روش پژوهش

در این پژوهش برای بررسی عوامل افت تحصیلی یکی از دانش‌آموزان پایه دهم و ارائه راه‌حل‌های مؤثر، از رویکرد اقدام‌پژوهی استفاده شده است. اقدام‌پژوهی به معنای به‌کارگیری یافته‌های تحقیق برای عمل در موقعیت‌های اجتماعی است که با نگرش به بهبود عمل در جریان اجرای آن عمل، با همکاری و مشارکت

1. Michael & Wumi

2. Shahjahan

3. Govindarajoo

محققان، شاغلان و افراد غیر محقق صورت می‌گیرد (رابرت^۱، ۲۰۰۰). به عبارتی، اقدام‌پژوهی نوعی آموزش حین خدمت است (قاسمی‌پویا، ۱۳۸۲). در اقدام‌پژوهی، فردی که با مسئله رو به روست، خودش نیز برای حل آن اقدام می‌نماید و درگیر پژوهش می‌گردد. لذا افراد درگیر در پژوهش، مانند معلمان و مدیران، در حین پژوهش به مهارت‌ها و دانش‌هایی دست می‌یابند که قبلاً با آن آشنا نبودند (ملاحسینی، ۱۳۸۷).

برای دستیابی به اهداف پژوهش مراحل زیر طی شده است:

جمع‌آوری داده‌ها: شناسایی عوامل افت تحصیلی دانش‌آموزان و جمع‌آوری اطلاعات مرتبط با آن با استفاده از ابزارهای متنوع از جمله مصاحبه، مشاهده و مرور ادبیات تحقیق.

تحلیل و بررسی داده‌ها: بررسی و تحلیل دقیق داده‌های جمع‌آوری شده برای شناسایی مشکلات و عوامل مؤثر بر افت تحصیلی و همچنین راه‌حل‌های مطرح‌شده در ادبیات موجود.

اجرای راه‌حل‌ها: ارزیابی راه‌حل‌های مطرح‌شده در ادبیات موجود و استفاده از آن‌ها در آموزش مهارت‌های مطالعاتی، تقویت انگیزه درونی، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی و مدیریت زمان، جهت بهبود عملکرد تحصیلی.

ارزیابی و بررسی نتایج: بررسی نتایج به دست آمده از اجرای راه‌حل‌ها و همچنین تحلیل و بررسی میزان تأثیر راه‌حل‌ها بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز.

محدودیت‌های پژوهش: راهکارهای پژوهش با توجه به دلایل و زمینه‌های مختص این دانش‌آموز انتخاب شده‌اند؛ بنابراین نتایج این پژوهش تعمیم‌پذیری کمی دارند. محدودیت زمانی مهم‌ترین عامل ایجاد اختلال در روند اجرای پژوهش بوده است؛ کمبود زمان در پیگیری طولانی مدت نتایج راهکارهای اجرا شده و ادامه ارتباط پژوهشگر با دانش‌آموز در مدرسه، منجر به تردید در بیان حل قطعی مسئله شده و ادامه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز صرفاً به پشتکار و اراده او مرتبط است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل متعددی می‌توانند باعث افت تحصیلی دانش‌آموزان شوند. این عوامل شامل کمبود اطلاعات در زمینه روش‌ها و تکنیک‌های مطالعاتی، کاهش تمرکز، افزایش استرس و کاهش انگیزه هستند. این عوامل می‌توانند تأثیرات مستقیم یا غیرمستقیمی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشند. برای تشخیص افت تحصیلی، نمرات تحصیلی موردبررسی قرار می‌گیرند و نشانه‌های رفتاری و عاطفی نیز بررسی می‌شوند تا این مشکل شناسایی شود. این نشانه‌ها شامل تغییرات در رفتار، انگیزه و عملکرد دانش‌آموزان است. همچنین، مشاوره با معلمان و مشاوران مدرسه نیز می‌تواند در تشخیص افت تحصیلی کمک‌کننده باشد. برای مقابله با افت تحصیلی، از راه‌حل‌های متنوعی استفاده می‌شود. این راه‌حل‌ها شامل تقویت مهارت‌های مطالعاتی، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی و آموزش مهارت مدیریت زمان است که باید با توجه به نیازها و شرایط هر دانش‌آموز انتخاب گردند؛ اجرای آن‌ها نیز باید با توجه به تعامل با دانش‌آموز و تطبیق با نیازهای او انجام شود. مهم‌ترین عامل موفقیت و مطلوب بودن نتایج اجرای راه‌حل‌ها، علاقه و پذیرش دانش‌آموز است. پیش از هر اقدامی، ابتدا درباره مسئله افت تحصیلی، عوامل مؤثر بر آن، نحوه اجرای راه‌حل‌ها و پیامدهای پیش‌بینی‌شده از اجرای آن‌ها با دانش‌آموز به گفت‌وگو پرداخته شده است. راه‌حل‌های منتخب به دلیل مطابقت با نیازها و شرایط دانش‌آموز مورد استقبال و پذیرش او قرار گرفت.

تقویت مهارت‌های مطالعاتی: آموزش روش‌های مطالعه مؤثر می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا بهبودی در عملکرد تحصیلی خود داشته باشند. این شامل پیش‌خوانی، یادداشت‌برداری، بازخوانی و نوشتن عوامل حواس‌پرتی است. هر مهارت در یک جلسه به دانش‌آموز ارائه شد تا در طول یک هفته انجام داده و نتایج را گزارش کند.

تقویت انگیزه درونی دانش‌آموز: کاهش انگیزه و بی‌میلی دانش‌آموز نه تنها یکی از پیامدهای افت تحصیلی است بلکه می‌تواند از علت‌های ایجاد آن نیز باشد و مسئله دانش‌آموز را تشدید کند. توجه به تقویت انگیزه و اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان می‌تواند در افزایش تلاش و پیشرفت تحصیلی آن‌ها مؤثر باشد. این مسئله می‌تواند با هدف‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت و بیان جملات انگیزشی به دانش‌آموزان تسهیل شود.

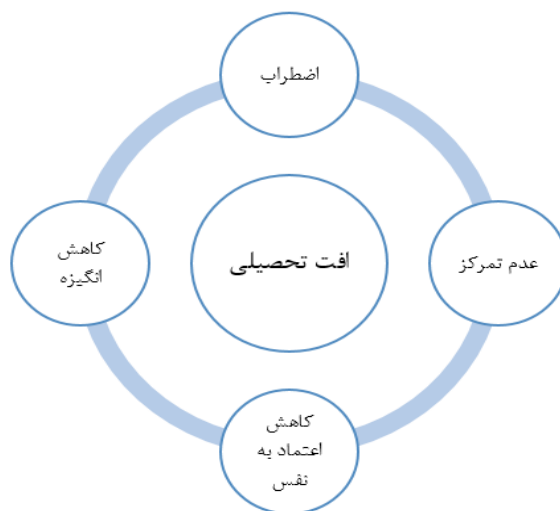
آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی: به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود که چگونه برنامه‌ریزی مؤثری برای مطالعه و انجام وظایف درسی خود داشته باشند.

آموزش مهارت مدیریت زمان: آموزش مهارت‌های مدیریت زمان می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا وقت خود را بهینه‌تر تقسیم کنند و به موقعیت‌هایی که نیاز به تمرکز بیشتری دارند، توجه بیشتری داشته باشند.

گردآوری اطلاعات اولیه (شواهد ۱)

محققان با بررسی نمرات نیمسال اول پایه دهم دانش‌آموز مورد مطالعه، گفت‌وگو با وی و مشاهده علائم رفتاری و عاطفی به مسئله افت تحصیلی پی بردند. پس از بررسی علائم و شواهد افت تحصیلی دانش‌آموز، برای اطمینان از تشخیص درست، با دانش‌آموز، معلمان، معاونین و مشاور مدرسه به گفت‌وگو پرداخته شد. این دانش‌آموز دارای یک خواهر دوقلو در همان پایه و رشته ریاضی است و احتمال دارد افت تحصیلی او ناشی از مقایسه عملکردش با خواهرش باشد. طبق گفته‌های معاون آموزشی مدرسه، عملکرد تحصیلی خواهر وی در رشته ریاضی بهتر از اوست و این مقایسه و رقابت بین آن‌ها وجود دارد. در مکالماتی که با دانش‌آموز انجام شد، به نظر می‌رسد که او از افت تحصیلی خود پس از تغییر مقطع از متوسطه اول به متوسطه دوم آگاه است. شواهدی که برای این آگاهی به دست آمد، شامل بیانات دانش‌آموز در ارتباط با دشواری دروس پایه دهم، آشنا نبودن با روند آموزشی در متوسطه دوم و دشواری سازگار شدن با محیط جدید و دوری از دوستان بود. همچنین با مراجعه به مشاور مدرسه مشخص شد که وی در این زمینه به مشورت با مشاور مدرسه پرداخته است و مشاور نیز وجود مسئله افت تحصیلی و افزایش اضطراب دانش‌آموز را تأیید کرد. علاوه بر اضطراب، علائم و مشکلات دیگری از جمله کاهش انگیزه و اعتمادبه‌نفس نیز مشاهده شد. حین گفت‌وگو، اضطراب زیاد او، به‌ویژه اضطراب امتحان، شناسایی شد که به نظر می‌رسد استرس یکی از عوامل تشدید افت تحصیلی او باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات در ارتباط با وجود مسئله افت تحصیلی برای دانش‌آموز مورد مطالعه و علت‌های آن، به بررسی مجلات و مقالات علمی، وبسایت‌های معتبر، نمرات دانش‌آموز و همچنین مشاهده و مصاحبه با کادر مدرسه، به‌ویژه معاونین، معلمان و مشاور مدرسه پرداخته شد. از نظر معلم راهنمای مدرسه، این دانش‌آموز با ورود به مقطع متوسطه دوم با مشکل افت تحصیلی روبه‌رو شده است و این مسئله باعث کاهش اعتمادبه‌نفس و افزایش استرس او شده است. پس از گفت‌وگو با دانش‌آموز مشخص گردید که افت تحصیلی وی ناشی از عدم اطلاع کافی از روش‌ها و تکنیک‌های مطالعاتی است که زمینه‌ساز مسائل دیگری از جمله اضطراب، عدم تمرکز هنگام درس خواندن و کاهش انگیزه

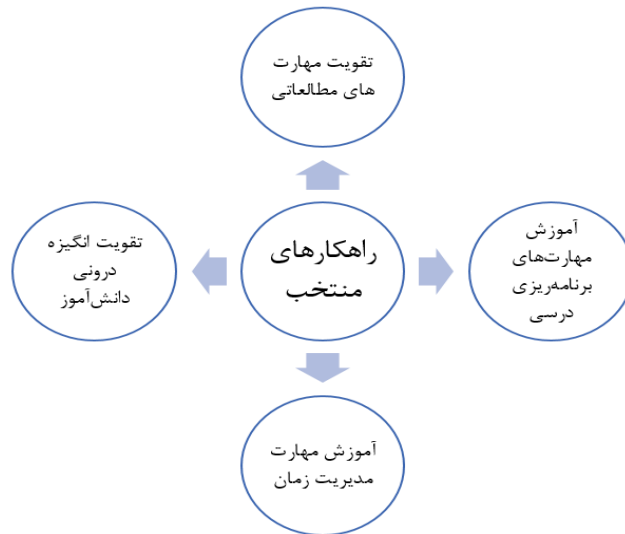
شده است. با مطالعه منابع متعدد نشانه‌های شناسایی شده ناشی از اختلال در عملکرد تحصیلی دانش‌آموز در پایه دهم انسانی در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. نشانه‌های افت تحصیلی دانش‌آموز در پایه دهم انسانی

انتخاب راهکارهایی جهت بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز

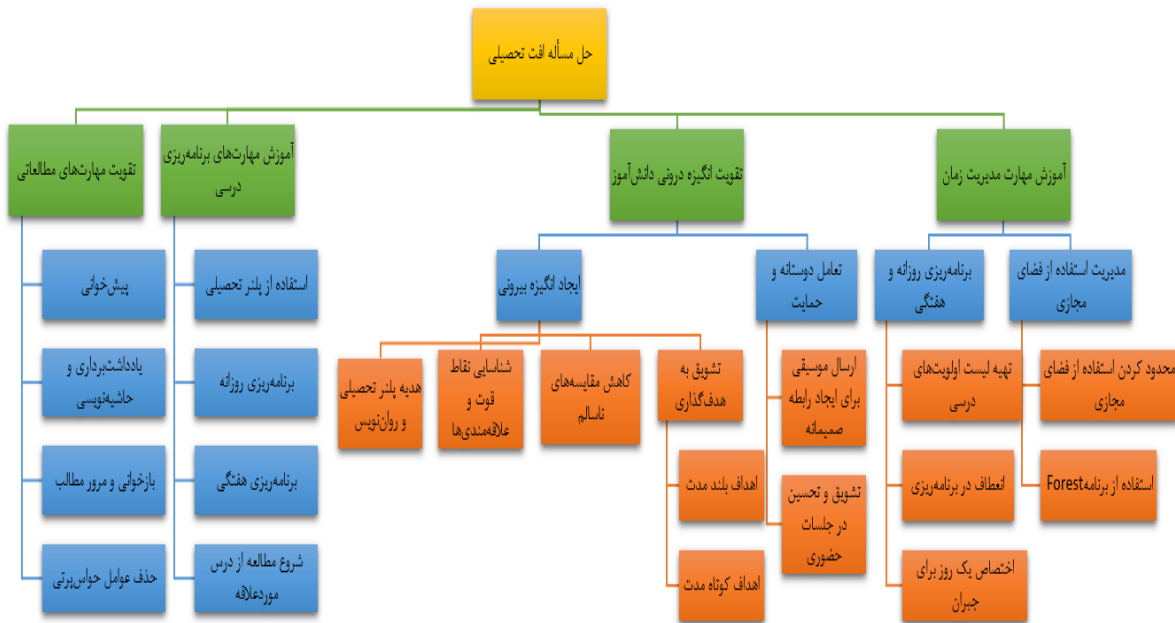
برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز در پایه دهم، ابتدا به مطالعه مقالات علمی و جستجو در وبسایت‌های آنلاین پرداخته شد. پس از بررسی‌های لازم، فهرستی از راه‌حل‌های ممکن تهیه گردید که برخی از آن‌ها با شرایط دانش‌آموز سازگار و مفید بودند، اما برخی دیگر کارایی لازم را نداشتند. این فهرست از منابع علمی استخراج شده و از نظر مفید بودن تأیید شده‌اند. باین حال، به دلیل تفاوت زمینه‌های به وجود آمدن افت تحصیلی برای دانش‌آموزان و همچنین تفاوت‌های فردی و خانوادگی، راه‌حل‌های به کار گرفته شده برای هر فردی متفاوت است و باید بر اساس عوامل و زمینه‌های تأثیرگذار انتخاب شوند. پس از آماده کردن فهرست راه‌حل‌ها، مقالات مربوط به هر روش مطالعه گردید و نظر استاد راهنما، معلم راهنما و مشاور مدرسه دریافت شد. در نهایت، تصمیم گرفته شد از راه‌حل‌های تقویت مهارت‌های مطالعاتی، تقویت انگیزه درونی، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی و مدیریت زمان استفاده شود (شکل ۲). این راه‌حل‌ها با استاد راهنما، معلم راهنما و مشاور مدرسه در میان گذاشته شد و جوانب اجرا و تأثیرات پیش‌بینی شده تحلیل و ارزیابی گردید؛ سپس با توضیح نحوه اجرای راه‌حل‌ها به دانش‌آموز، نظر او پرسیده شد که مورد استقبال و پذیرش قرار گرفت.

شکل ۲. راهکارهای منتخب برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز در پایه دهم

اجرای راهکارها

در اولین جلسه اجرای راه‌حل‌ها، عوامل و علت‌های ایجاد مشکل افت تحصیلی دانش‌آموز بررسی شد. دانش‌آموز برای اجرای راه‌حل‌ها و رفع مشکل افت تحصیلی خود اشتیاق نشان داد. در نتیجه، برای اجرای گام‌به‌گام راه‌حل‌ها برنامه‌ریزی کرده و محتوای لازم برای آموزش در هر گام را مشخص گردید (شکل ۳).

شکل ۳. نمودار سلسله‌مراتبی برای اجرای راهکارها و آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی

تقویت مهارت‌های مطالعاتی: برای اجرای راه‌حل، تصمیم گرفته شد چهار مورد از مهم‌ترین مهارت‌های مطالعاتی شامل پیش‌خوانی، یادداشت‌برداری، بازخوانی و نوشتن عوامل حواس‌پرتی را به دانش‌آموز آموزش داده شود. هر مهارت در یک جلسه به دانش‌آموز ارائه شد تا در طول یک هفته انجام داده و نتایج را گزارش کند.

پیش‌خوانی: در اولین مرحله، مهارت پیش‌خوانی یا سطحی‌خوانی آموزش داده شد. دانش‌آموز ابتدا مطالب درس را به شکل کلی و روزنامه‌وار می‌خواند و سپس به صورت دقیق مطالب و نکات مهم را به یاد می‌سپارد. این روش به دانش‌آموز کمک می‌کند تا یک تصور کلی از درس داشته باشد و هنگام دقیق خواندن، مطالب مهم بهتر در ذهنش نقش ببندد.

یادداشت‌برداری و حاشیه‌نویسی: در این مرحله، به دانش‌آموز توصیه شد هنگام مطالعه، نکات مهم یا مطالب دشوار را روی یک کاغذ یادداشت کند. این کار به او کمک می‌کند تا پس از پایان مطالعه، خلاصه‌ای از درس داشته باشد و بتواند مطالب را مرور کند. همچنین، پیشنهاد شد که اگر یادداشت‌برداری دشوار است، مفاهیم اصلی را هایلایت کرده و زیر مطالب مهم خط بکشد.

بازخوانی و مرور مطالب: دانش‌آموز پس از مطالعه، مطالب یا خلاصه‌ای که آماده کرده است را مرور کرده و سؤالاتی برای سازمان‌دهی مطالب از خود بپرسد. در صورت عدم یادآوری مطلبی، دوباره به مطالعه آن بپردازد و اگر ممکن است، توضیح کلی درباره آنچه فراگرفته است برای یکی از اعضای خانواده یا دوستانش ارائه دهد. این کار به یادگیری عمیق‌تر و ماندگاری بیشتر مطالب کمک می‌کند.

حذف عوامل حواس‌پرتی: یکی از مواردی که موجب عدم تمرکز دانش‌آموزان هنگام مطالعه می‌شود، غرق شدن در رؤیا و خیال‌بافی است. حواس‌پرتی و عدم تمرکز هنگام مطالعه باعث اختلال در یادگیری دانش‌آموز و در نتیجه افت تحصیلی او می‌شود. برای رفع این مشکل، به دانش‌آموز توصیه شد هنگام مطالعه یک کاغذ کنار کتاب خود قرار دهد و هر موردی که موجب حواس‌پرتی‌اش شد را یادداشت کند و با خود بگوید پس از مطالعه به آن‌ها فکر خواهد کرد یا آن کار را انجام خواهد داد. این مسئله را فعلاً کنار بگذارد و در زمان استراحت پس از مطالعه به آن بپردازد. طی جلساتی که با دانش‌آموز درباره چگونگی برنامه‌ریزی روزانه برگزار شد، او اظهار داشت که هنگام مطالعه اگر یک آهنگ در ذهنش تکرار شود، تمرکز خود را از دست می‌دهد و ناچار است ابتدا آن آهنگ را گوش دهد و سپس به مطالعه ادامه دهد. این مسئله باعث می‌شود مدت‌زمان مطالعه‌اش طولانی شود و نتواند طبق برنامه پیش برود. برای رفع این مشکل، به او توصیه شد که مانند سایر عوامل حواس‌پرتی قسمتی از آهنگ را بنویسد و با خود بگوید در زمان استراحت به آن گوش خواهد داد. در بسیاری از موارد، انجام این تکنیک مؤثر است و موجب تمرکز دانش‌آموز می‌شود زیرا نوشتن موجب منظم‌تر شدن ذهن و افزایش تمرکز می‌شود.

آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی: برای آموزش این مهارت، یک پلنر (برنامه‌ریز یا دفتر برنامه‌ریزی) تحصیلی در اختیار دانش‌آموز قرار داده شد تا برنامه‌ریزی‌های روزانه خود را در این دفتر یادداشت کند. این پلنر دارای قسمت‌هایی برای نوشتن تکالیف، امتحانات، کلاس‌های فوق‌برنامه، ساعت مطالعه، اهداف و نکات مهم روز است. دانش‌آموز با تکمیل هر قسمت می‌تواند برنامه‌ریزی روزانه خود را انجام دهد. علاوه بر تکمیل روزانه این پلنر، از دانش‌آموز خواسته شد برنامه‌ریزی هفتگی نیز داشته باشد و در پایان هفته برنامه خود را گزارش دهد. در برنامه‌ریزی روزانه، به دانش‌آموز توصیه شد که بر اساس توان و اولویت‌های درسی خود برنامه‌ریزی کند و برنامه‌ای فراتر از توانش نداشته باشد، زیرا این کار امکان اجرای برنامه را کاهش داده و موجب کاهش انگیزه او خواهد شد. همچنین، از دانش‌آموز خواسته شد برنامه خود را بر اساس اولویت دروس طبق اهمیت یا ضعف در آن‌ها تدوین کند و تنوع در برنامه را نیز در نظر بگیرد. یکی از نکات مهم برای برنامه‌ریزی کارآمد، شروع مطالعه از درس موردعلاقه است. به این شکل که دانش‌آموز در ابتدای برنامه روزانه خود، درسی که به آن علاقه‌مند است

را مطالعه می‌کند و سپس به دروسی که در آن‌ها ضعف دارد یا دشوار هستند، می‌پردازد. در برنامه‌ریزی روزانه، بر اساس توان دانش‌آموز و درجه دشواری درس، زمان استراحت بین ساعت‌های مطالعه نیز در نظر گرفته شد. بهتر است دانش‌آموز در زمان استراحت بین دروس به انجام کار موردعلاقه‌اش یا بررسی فهرست موارد ایجاد حواس‌پرتی که یادداشت کرده است، بپردازد.

تقویت انگیزه درونی دانش‌آموز: کاهش انگیزه و بی‌میلی دانش‌آموز نه تنها یکی از پیامدهای افت تحصیلی است، بلکه می‌تواند از علت‌های ایجاد آن نیز باشد و مسئله دانش‌آموز را تشدید کند. به منظور ایجاد انگیزه درونی دانش‌آموز، ابتدا به ایجاد انگیزه بیرونی پرداخته شد. در ابتدای کار، یک پلنر تحصیلی به همراه یک روان‌نویس به دانش‌آموز هدیه داده شد تا برای برنامه‌ریزی و همکاری در اجرای راه‌حل‌ها انگیزه داشته باشد. سپس طی گفت‌وگو با دانش‌آموز، دروسی را که نقاط قوت او هستند و به آن‌ها علاقه دارد شناسایی شد و در جلسات به اهمیت این دروس تأکید کرده و دانش‌آموز تشویق گردید. همان‌طور که در بحث‌های پیشین به آن اشاره شد این دانش‌آموز دارای یک خواهر دوقلو در پایه دهم رشته ریاضی است و مقایسه‌های بسیاری بین این دو خواهر در مدرسه و خانه صورت می‌گیرد. به منظور کاهش این امر، به دانش‌آموز توضیح داده شد که هر فرد در طول زندگی اش مسیری متفاوت دارد و باید خودش را تنها با خودش مقایسه کند نه با فرد دیگری. البته در گفت‌وگوها به‌طور مستقیم به مقایسه‌هایی که بین او و خواهرش صورت می‌گیرد اشاره نگردید و غیرمستقیم توصیه شد از رقابت‌های ناسالم دوری کند؛ زیرا اشاره مستقیم ممکن بود باعث شود دانش‌آموز باور کند این تفاوت مشکلی حاد است و به مقایسه بیشتر با خواهرش منجر شود. برای افزایش انگیزه دانش‌آموز، از او خواسته شد هدف‌های خود را در دو دسته کوتاه‌مدت و بلندمدت یادداشت کند. دانش‌آموز در بخش اهداف پلنر تحصیلی، اهداف خود را به صورت جزئی و کلی نوشت و سپس در جلسات حضوری درباره آن‌ها صحبت کرده و اهدافش تحسین گردید. به نظر می‌رسد مؤثرترین بخش اجرای راه‌حل‌ها، هدف‌گذاری دانش‌آموز است؛ زیرا پس از نوشتن هدف‌ها، دانش‌آموز پشتکار و علاقه بیشتری به برنامه‌ریزی و انجام سایر راهکارها نشان می‌داد. یکی از هدف‌های بلندمدت دانش‌آموز رسیدن به شغل معلمی است. زمانی که با دانش‌آموز درباره این هدف صحبت شد، علاقه و اشتیاق او به کارورزی و معلمی باعث انگیزه بیشتر محققان به پیگیری و اجرای راهکارها گردید. در اجرای پیوسته راه‌حل‌ها، نحوه ارتباط و تعامل دوستانه با دانش‌آموز تأثیر زیادی دارد. برای مثال، زمانی که درباره تمرکز و برنامه‌ریزی روزانه او صحبت می‌شد، مشخص گردید علاقه زیادی به گوش دادن آهنگ دارد و همین امر یکی از عوامل حواس‌پرتی او محسوب می‌شود. در جلسات بعدی، پس از بررسی برنامه هفتگی که ارسال کرده بود، برای وی موسیقی فرستاده شد که در برقراری رابطه صمیمانه با او تأثیرگذار بود و پس از آن، اشتیاق و همکاری بیشتری در اجرای راهکارها داشت.

آموزش مهارت مدیریت زمان: انجام برنامه‌ریزی روزانه و هفتگی و استفاده از پلنر تحصیلی موجب مدیریت زمان دانش‌آموز و استفاده بهینه از زمان می‌شود. در ابتدای شروع اجرای راه‌حل‌ها، زمانی که از دانش‌آموز خواسته شد برنامه‌ریزی روزانه انجام دهد، به این مشکل اشاره کرد که طی برنامه‌ریزی‌هایی که در گذشته داشته، دچار کمبود زمان بوده است. با بررسی‌ها مشخص گردید این دانش‌آموز در برنامه‌ریزی خود با کمال‌گرایی مواجه بوده و فراتر از زمان و توان خود برنامه‌ریزی می‌کرده است. در نتیجه از دانش‌آموز خواسته شد به منظور مدیریت زمان ابتدا لیستی از اولویت‌های درسی خود تهیه کند؛ مثلاً امتحان کلاسی آن هفته را در اولویت گذاشته و سپس بر اساس درجه اهمیت یا دشواری، سایر دروس را اولویت‌بندی کند. بعد از آن به برنامه‌ریزی پرداخته و انعطاف را هم در برنامه خود لحاظ کند. همچنین تأکید گردید که برنامه خود را به‌طور منظم انجام داده و یک روز در هفته را هم برای جبران قسمت‌هایی از برنامه که انجام نشده است اختصاص دهد.

مدیریت استفاده از فضای مجازی: مورد دیگری که در زمینه مدیریت زمان به بحث و بررسی آن با دانش‌آموز پرداخته شد، میزان استفاده دانش‌آموز از فضای مجازی بود که مشخص شد در این زمینه لازم است دانش‌آموز برای پایبندی به برنامه خود میزان آن را محدود کند. یکی از عوامل حواس‌پرتی دانش‌آموزان، استفاده بیش‌ازحد از فضای مجازی است. برای کاهش این مسئله، برنامه Forest پیشنهاد گردید. نحوه کار این برنامه به این صورت است که با انتخاب بازه زمانی مشخص (کمترین زمان ۱۰ دقیقه است) و با شروع کار، یک دانه شروع به رشد می‌کند و با به پایان رساندن کار، درختی کاشته می‌شود. اگر دانش‌آموز در مدت زمان تعیین‌شده، از اپلیکیشن خارج شود و از برنامه‌های موبایل خود استفاده کند، درخت خشک می‌شود و امتیازی به دست نمی‌آورد. در نتیجه برای جلوگیری از این موضوع در برابر وسوسه مقاومت کرده، به فعالیت خود ادامه می‌دهد، صبر می‌کند تا زمان تعیین شده تمام شود و پس از ایجاد درخت از گوشی خود استفاده کند. با ادامه‌ی کاشت درختان، به مرور دانش‌آموز صاحب یک جنگل زیبا خواهد شد. همچنین اپلیکیشن Forest این امکان را به دانش‌آموز می‌دهد تا به ازای هر ۲۵۰۰ امتیازی که از برنامه کسب می‌کند، یک درخت واقعی بکارد. دانش‌آموز نحوه کار این برنامه را جذاب و مؤثر در زمینه افزایش تمرکز می‌داند.

افزایش انگیزه و تمرکز: علاوه بر مشاوره حضوری، به صورت مجازی راهکارها و برنامه‌ریزی دانش‌آموز نیز پیگیری شد. به منظور افزایش انگیزه دانش‌آموز کتاب «نقطه، سرخط» آقای علی میر صادقی به دانش‌آموز معرفی شد. این کتاب برای دانش‌آموزانی که دچار کاهش انگیزه شده و به دنبال دستیابی به موفقیت تحصیلی هستند، مفید است. همچنین به دانش‌آموزان یاد می‌دهد چگونه تمرکز و سرعت مطالعاتی خودشان را افزایش دهند. به علاوه به منظور جبران نقاط ضعف درسی دانش‌آموز به او پیشنهاد شد از فیلم‌های آموزشی سایت آلاء استفاده کند. این وبسایت یک سامانه آموزش مجازی با هدف افزایش عدالت آموزشی است که ویدئوهای آموزشی دروس مختلف پایه دهم، یازدهم و دوازدهم در رشته‌های انسانی، تجربی و ریاضی را در دسترس دانش‌آموزان قرار می‌دهد. اکثر محتوای این وبسایت رایگان است. استفاده از این ویدئوها به دانش‌آموز کمک می‌کند در صورت یاد نگرفتن مطلبی در کلاس درس یا غیبت داشتن بتواند به جبران محتوای آموخته نشده بپردازد.

گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

پس از پایان جلسات حضوری در مدرسه، همچنان از طریق فضای مجازی اجرای راه‌حل‌ها پیگیری شد. از دانش‌آموز درباره تأثیر آموزش‌ها در امتحانات نهایی پرسیده شد و خوشبختانه او اظهار رضایت کرد و بهبود قابل توجهی در مسئله افت تحصیلی خود گزارش داد. دانش‌آموز انجام برنامه‌ریزی درسی، هدف‌گذاری و نوشتن عوامل حواس‌پرتی را از مفیدترین راه‌حل‌ها دانست. با اطلاع از رضایت دانش‌آموز و دستیابی به پیامدهای مثبت پیش‌بینی‌شده، به مناسب بودن راهکارها و درست انجام شدن مراحل اجرایی آن‌ها پی برده شد. در ارزیابی کلی حل مسئله افت تحصیلی دانش‌آموز، نتایج مثبت و حائز اهمیت حاصل شده است. این نتایج نشان می‌دهد که توجه به آموزش مهارت‌های مطالعاتی، برنامه‌ریزی درسی، مدیریت زمان و تقویت انگیزه درونی دانش‌آموز باید مورد توجه نظام آموزشی و مدارس قرار گیرد. البته نتایج موردبررسی کوتاه‌مدت هستند و تنها در صورتی که دانش‌آموز به‌طور پیوسته به اجرای راهکارهای ذکرشده پایبند باشد، می‌توان شاهد نتایج مثبت بلندمدت نیز بود. راهکارهای به کار گرفته‌شده برای حل مسئله افت تحصیلی دانش‌آموز می‌تواند با در نظر گرفتن جوانب و زمینه‌های مختلف ایجاد مسئله، برای دانش‌آموزانی با شرایط و دلایل افت تحصیلی مشابه کارآمد و مؤثر باشد. ضرورت دارد این راهکارها همچنان توسط دانش‌آموز به‌طور پیوسته اجرا شده و مورد بی‌توجهی قرار نگیرد؛ زیرا در غیر این صورت نتایج حاصل شده کوتاه‌مدت بوده و عملکرد تحصیلی دانش‌آموز همچنان در معرض اختلال خواهد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش اثربخشی نقشه مفهومی بر مؤلفه‌های اضطراب امتحان و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان در درس زیست‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که استفاده از روش نقشه مفهومی بر مؤلفه‌ی انگیزش تحصیلی تأثیر معناداری دارد. بین انگیزش تحصیلی افرادی که در گروه آزمایش با آموزش نقشه مفهومی بوده‌اند با افرادی که با شیوه معمول آموزش دیده‌اند تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ و از میزان تفاوت میانگین‌ها می‌توان نتیجه‌گیری کرد که آموزش نقشه مفهومی بر انگیزش تحصیلی تأثیر مثبت و معناداری داشته است. همان‌طور که در مقدمه به آن اشاره شد، اضطراب امتحان به‌عنوان یک متغیر شناختی-هیجانی بر یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر منفی می‌گذارد (شعبانی و عابدی، ۱۳۹۹). به‌کارگیری نقشه‌های مفهومی به‌عنوان یک ابزار آموزشی نوین، نه تنها به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند، بلکه با فراهم کردن ساختار منسجم و مرتبط بین مفاهیم، اعتمادبه‌نفس و خودکارآمدی آن‌ها را نیز افزایش می‌دهد (جری چی یوان سان و آریل یو ژن چن، ۲۰۱۶). پژوهش‌های متعددی که در این زمینه انجام شده‌اند، نشان می‌دهند که روش تدریس مبتنی بر نقشه مفهومی می‌تواند یادگیری معنادار و عمیق‌تری را در مقایسه با روش‌های سنتی فراهم کند (کینچین و همکاران، ۲۰۱۹). نتایج این پژوهش همچنین با یافته‌های رجبی و دفاعی نسب (۱۴۰۱) و صحرای و حسینی و صدیقی‌فر (۱۴۰۰)، رسولی (۱۴۰۰)، فاتحی و فاتحی (۱۳۹۷)، محمدی و همکاران (۱۳۹۴)، سوادپور و رضایی (۱۳۹۳)، جری چی یوان سان و آریل یو ژن چن (۲۰۱۶)، همسو است که تأکید بر تأثیر مثبت این روش بر انگیزش و یادگیری دانش‌آموزان دارد. همچنین استفاده از روش نقشه مفهومی بر مؤلفه‌ی اضطراب امتحان تأثیر معناداری دارد. بین میانگین نمرات اضطراب امتحان در درس زیست‌شناسی پایه یازدهم دانش‌آموزان پسر شهر همدان در پس‌آزمون و در پیش‌آزمون تفاوت معناداری وجود دارد که این تفاوت به نفع گروه آزمایش در کاهش میزان اضطراب امتحان دانش‌آموزان پسر پایه یازدهم شهر همدان در بعد از روش تدریس با استفاده از نقشه مفهومی است. از پژوهش‌هایی که نتایج این پژوهش با آن‌ها همسو بوده، می‌توان به پژوهش افلاکی فرد و نقیبی (۱۴۰۱) اشاره کرد که بر اهمیت آموزش مهارت‌های مطالعه در کاهش اضطراب امتحان تأکید دارند و همچنین پژوهش‌های شهبازیان و حسینی (۱۳۹۶) و سیاح برگرد، اردمه و یعقوبی عسگرآباد (۱۳۹۲) همسو با این پژوهش است. با این حال، برخی پژوهش‌ها نیز وجود دارند که نتایج مشابهی را ارائه نمی‌دهند. به‌عنوان مثال، پژوهش‌های پنق و همکاران (۱۴۰۰) در مورد اضطراب امتحان و روش‌های تدریس نشان می‌دهند که ممکن است روش‌های سنتی همچنان در برخی شرایط مؤثر باشند. این ناهم‌سویی می‌تواند ناشی از تفاوت‌های فرهنگی، آموزشی، یا مقیاس‌های مختلف آموزشی باشد.

این تحقیق با هدف بررسی و حل مسئله افت تحصیلی در میان دانش‌آموزان پایه دهم رشته انسانی انجام شد. با استفاده از رویکرد اقدام‌پژوهی، تلاش شد تا عوامل مؤثر بر افت تحصیلی شناسایی و راه‌حل‌های مناسبی برای بهبود عملکرد تحصیلی ارائه شود. یافته‌های پژوهش نشان داد که عواملی مانند کمبود اطلاعات در زمینه روش‌ها و تکنیک‌های مطالعاتی، کاهش تمرکز، افزایش استرس و کاهش انگیزه باعث افت تحصیلی می‌شوند. این عوامل تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند و برای مقابله با آن‌ها نیاز به راه‌حل‌های متنوع و متناسب با شرایط هر دانش‌آموز است. راه‌حل‌های ارائه شده در این تحقیق شامل تقویت مهارت‌های مطالعاتی، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی، تقویت انگیزه درونی و آموزش مهارت مدیریت زمان بود. اجرای این راه‌حل‌ها به دانش‌آموز کمک کرد تا عملکرد تحصیلی خود را بهبود بخشد، انگیزه و اعتمادبه‌نفس خود را افزایش دهد و با کاهش استرس و افزایش تمرکز، به نتایج بهتری دست یابد. نتایج نشان داد که با اجرای

راه‌حل‌های مناسب و متناسب با نیازهای دانش‌آموز، می‌توان به بهبود عملکرد تحصیلی و افزایش انگیزه و اعتمادبه‌نفس او کمک کرد. این تحقیق نشان داد که استفاده از روش‌های تقویت مهارت‌های مطالعاتی، آموزش مهارت‌های برنامه‌ریزی درسی، تقویت انگیزه درونی و آموزش مهارت مدیریت زمان تأثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند.

نتایج این تحقیق با یافته‌های پژوهش‌های دیگر نیز همخوانی دارد. به‌عنوان مثال، استفاده از پلنر تحصیلی به‌عنوان ابزاری برای برنامه‌ریزی، تأثیر مثبتی بر مدیریت زمان و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموز دارد. تشویق دانش‌آموز به یادداشت‌برداری از تکالیف، امتحانات و اهداف روزانه، او را قادر می‌سازد تا فعالیت‌های خود را سازمان‌دهی کرده و دروس را بر اساس توانایی‌ها و علایق شخصی‌اش اولویت‌بندی کند. این رویکرد نه‌تنها منجر به افزایش انگیزه و تمرکز در مطالعه می‌شود، بلکه با ایجاد یک ساختار منظم، از افت انگیزه و ناامیدی ناشی از برنامه‌ریزی‌های غیرواقعی جلوگیری می‌کند. همچنین، آموزش چهار مهارت کلیدی شامل پیش‌خوانی، یادداشت‌برداری، بازخوانی و مدیریت عوامل حواس‌پرتی به تقویت مهارت‌های مطالعاتی دانش‌آموز کمک کرده و منجر به ارتقای کیفیت یادگیری و بهبود عملکرد تحصیلی او می‌شود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های رستم‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) و یعقوب‌وند و حسنی (۱۴۰۲) که بر اهمیت آموزش مهارت‌های صحیح مطالعه تأکید دارند، همخوانی دارد. علاوه بر این، تقویت انگیزه درونی دانش‌آموزان نه‌تنها به بهبود عملکرد تحصیلی آن‌ها منجر می‌شود، بلکه باعث افزایش پشتکار و تعهد به اهداف نیز می‌گردد. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های بیگدلی و همکاران (۱۳۹۶) که تأثیر مثبت استفاده از روش‌های بازی برای آموزش حل مسئله به کودکان مبتلا به اختلال یادگیری ریاضی را نشان می‌دهد، همخوانی دارد. درنهایت، آموزش مهارت‌های مدیریت زمان به‌طور مؤثر می‌تواند منجر به بهبود نمرات و موفقیت تحصیلی شود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های عزیزپور و همکاران (۱۴۰۲) که تأثیر مثبت آموزش مهارت‌های مدیریت زمان بر عملکرد تحصیلی، کاهش استرس و اضطراب، افزایش انگیزه و اعتمادبه‌نفس و توسعه مهارت‌های سازمانی دانش‌آموزان را نشان می‌دهد، همخوانی دارد.

پیشنهاد می‌شود که معلمان و مدیران مدارس از روش‌ها مورد استفاده در این پژوهش برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان استفاده کنند. همچنین، توجه به نیازهای فردی دانش‌آموزان و ارائه راه‌حل‌های متناسب با شرایط آن‌ها می‌تواند به کاهش افت تحصیلی و افزایش موفقیت تحصیلی کمک کند. استمرار در اجرای این راه‌حل‌ها و پایبندی دانش‌آموزان به آن‌ها نیز از اهمیت بالایی برخوردار است تا نتایج مثبت بلندمدت حاصل شود.

پیشنهاد‌های پژوهش

- معلمان باید با دلسوزی و مسئولیت‌پذیری، مسائل آموزشی و عاطفی دانش‌آموزان را پیگیری کنند و نسبت به آن‌ها بی‌توجه نباشند. همچنین، مشکلات مشاهده‌شده در کلاس درس را با مشاوران مدرسه به اشتراک بگذارند؛
- معلمان بهتر است در زنگ تفریح یا جلسات مدرسه، در ارتباط با مشکلات و مسائل دانش‌آموزان تبادل نظر کرده و با همکاری یکدیگر برای حل این مسائل اقدام کنند؛
- از طریق گفت‌وگوی خصوصی با دانش‌آموزانی که دچار مشکل هستند و بررسی زمینه‌های خانوادگی آن‌ها، می‌توان بهتر به دانش‌آموزان کمک کرد و حس اهمیت به آن‌ها را القا نمود. برقراری رابطه صمیمانه با دانش‌آموزان در حل مسائل آموزشی و پرورشی اهمیت زیادی دارد؛
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های مطالعاتی مانند پیش‌خوانی،

- یادداشت‌برداری، بازخوانی و مدیریت عوامل حواس‌پرتی؛
- ایجاد برنامه‌های انگیزشی مانند جلسات مشاوره فردی و گروهی برای دانش‌آموزان؛
 - برگزاری جلسات آموزشی برای برنامه‌ریزی روزانه و هفتگی و تشویق دانش‌آموزان به گزارش‌دهی منظم؛
 - پیشنهاد می‌شود سایر پژوهشگران و معلمان نیز در زمینه مسائل دانش‌آموزان به مطالعه و پژوهش پرداخته و موجب توسعه دانش در این عرصه شوند.

منابع

- آقایی، احسان. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مؤثر در شکست و افت تحصیلی دانش‌آموزان و راهکارهای آن، سومین همایش بین‌المللی علوم تربیتی، مشاوره، روانشناسی و علوم اجتماعی، همدان.
- امین‌فر، مرتضی. (۱۳۶۵). افت تحصیلی با اتلاف در آموزش و پرورش، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۷ و ۸، ۷-۲۵.
- آهنچیان، محمدرضا. (۱۳۸۵). افت تحصیلی و رابطه آن با بنیادهای فلسفی آموزش و پرورش مدرن. روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۶(۳-۴)، ۸۳-۱۰۳.
- بقایی، حسین؛ پاکدوست، نسرين؛ خضری، زینت؛ برادری، نوشین. (۱۴۰۳). بررسی کیفی عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در شهرستان ارومیه. فصلنامه سلامت و آموزش در اوان کودکی، ۵(۱)، ۱۳۵-۱۲۱.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۲). روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی، تهران: سازمان انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- بیگدلی، ایمان‌اله؛ عبدالحسین‌زاده، عباس؛ محمدی فر، محمدعلی؛ رضایی، علی محمد. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش حل مسئله ریاضی با روش بازی بر انگیزش درونی حل مسئله در دانش‌آموزان مبتلا به اختلال یادگیری ریاضی. نشریه ناتوانی‌های یادگیری، ۷(۱)، ۴۱-۲۶.
- پیری، موسی، محمودی بردزردی، سعید. (۱۳۹۴). تبیین «افت تحصیلی» بر اساس مستندات و دیدگاه اعضای شوراهای دبیران شهرستان ایزده. نوآوری‌های آموزشی، ۱۴(۳)، ۱۱۲-۸۷.
- رستم‌زاده، فرشید؛ اسدی، صنم؛ اسدی، سونا. (۱۴۰۲). بررسی علل افت تحصیلی دانش‌آموزان مدرسه مصیب کاظمی شهرستان ارومیه و ارائه راهکارهای عملی برای کاهش آن. پنجمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و صنعت، به صورت آنلاین توسط موسسه پژوهشی مدیریت مدبر برگزار شد.
- شجاعی شمیرانی، رضا؛ ابراهیم‌زاده، عیسی؛ شفیق، نرگس؛ نوروززاده. رضا. (۱۴۰۰). بررسی فراتحلیلی بعضی عوامل خانوادگی، فردی و آموزشی مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه. فصلنامه علمی - پژوهشی تعلیم و تربیت، ۳۷(۱)، ۵۲-۳۳.
- شفیعی، صابر؛ دوستی، انور. (۱۳۹۹). بررسی دلایل افت تحصیلی دانش‌آموزان، مجله پژوهش و مطالعات علوم اسلامی، سال ۲، شماره ۱۳، ۴۲-۵۲.
- عزیزپور، ناهید؛ امینی، سیروان؛ محمدمرادی، چنور. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر مدیریت زمان بر یادگیری دانش‌آموزان در کلاس درس. هفتمین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، حقوق، مطالعات اجتماعی و روانشناسی، ملبورن-استرالیا.
- عنایت، همایون؛ کارگر، آمنه؛ ادیب‌نیا، سوسن؛ رخگیره. حمیده. (۱۳۹۹). علل افت تحصیلی از دیدگاه معلمان، ۳(۲۷)، ۱-۵.
- قاسمی‌پویا، اقبال. (۱۳۸۲). راهنمای معلمان پژوهنده: معلم پژوهنده کیست؟ پژوهش در عمل چیست؟، چاپ ۲، انتشارات اشاره.
- گلشن فومنی، محمد رسول. (۱۴۰۲). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش. چاپ ۲۲، انتشارات دوران.
- لطف‌الهی، نعیمه. (۱۴۰۲). اقدام‌پژوهی چگونه افت تحصیلی و ضعف درسی دانش‌آموزانم را بهبود بخشید؟، اولین همایش ملی رویکردهای پژوهشی تحول‌آفرین در آموزش و پرورش، بندرعباس.

- ملاحسینی، امیر؛ امینی، مصطفی؛ هاشم‌زاده، معصوم. (۱۳۸۷). «اهمیت و ضرورت اقدام‌پژوهی»، مجموعه مقالات اقدام پژوهی، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان قم، انتشارات طلوع مهر.
- یعقوبوند، زیبا؛ حسنی، زهرا. (۱۴۰۲). تقویت مهارت مطالعه در دانش‌آموزان، دوازدهمین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در تعلیم و تربیت، روانشناسی، فقه و حقوق و علوم اجتماعی، شیروان.
- Govindarajoo, M. V., Selvarajoo, N. A. D., & Ali, M. S. (2022). Factors contributing to poor academic achievement among low performing pupils: A case study. *Asian Journal of University Education*, 18(4), 981-997.
- Michael, I. O., & Wumi, O. A. (2016). Causes and remedies to low academic performance of students in public secondary schools: A study of Ijero local government area of Ekiti state. *Research on Humanities and Social Sciences*, 6(15), 66-71.
- Mphale, L. M., & Mhlauli, M. B. (2014). An Investigation on student's academic performance for junior secondary schools in Botswana. *European Journal of Educational Research*, 3(3), 111-127.
- Robert, B. B. (2000). *Introduction to research methods* (SAGE Publication) page 443.
- Shahjahan, M., Ahmed, K. R., Al Hadrami, A., Islam, M. R., Hossain, S., & Khan, M. S. (2021). Factors influencing poor academic performance among urban university students in Bangladesh. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(4), 1140-1148.